

confessioneele stempel ontving in de Belijdenis van Westminster en den daarmede verbonden grooteren en kleineren Catechismus, op wier inhoud ook AMESIUS' Medulla niet zonder invloed was geweest ¹⁾, is de ontwikkeling der ethiek naar zuiverder Calvinistische lijnen reeds bij het leven van VOETIUS, die in 1676 stierf, gestoord. In 1658 toch begon zich in den vernieuwden strijd over den Sabbat binnen de Gereformeerde Theologie zelve een richting te openbaren, die omdat zij geëindigd is met heel het Voetianisme te verdringen, dit ook gedaan heeft met zijn ethiek. Ik bedoel het Coccejanisme. Het eigenaardige dezer richting ligt hierin, dat COCCEJUS, haar geestelijke vader, de idee van het Verbond, die van huis uit in de Gereformeerde Theologie op den voorgrond was geschoven, in zijn foederaal-Theologie misbruikt heeft om het absolute karakter der waarheid, door haar in een historisch proces op te lossen, te breken. Dit hangt bij COCCEJUS zelf dan weer saam met zijn volkomen gemis aan wijsgeerigen zin, waardoor hij de realiteit van het ideeële ²⁾ niet zien kan. In den Leidschen senaat, zoo luidt het verhaal, bijt een min vriendelijk collega hem op zekeren dag toe: „Tu ignarus es omnis Philosophiae” ³⁾. COCCEJUS zal zich deze vinnigheid niet bijzonder hebben aangetrokken, zijn antipathie tegen de philosophie was algemeen bekend, hij wilde geen filosoof maar bijbelsch Theoloog zijn. Een zeer bedenkelijke neiging, ontstaan uit een verwarring van het principium der Theologie met de Theologie als wetenschap zelf. Dan, laat mij u uit zijn foederaal-Theologie aanwijzen, hoe zij het absoluut karakter der waarheid breekt, en staan wij dan stil bij de gevolgen daarvan voor de ethica.

De hoofdbron voor zijn foederaal-Theologie is zijn reeds in 1648 uitgegeven werk: *Summa doctrina de foedere et testamento Dei*. ⁴⁾

De verbondsleer vóór COCCEJUS zoekt de realiteit van het Verbond in het eeuwig decreet der Verlossing, terwijl het Verbond bij COCCEJUS eerst reëel wordt in den tijd en het is bij den dood van den Middelaar.

Dit verschil komt nu eerst uit bij het werkverbond. Volgens de oude

1) DR. HUGO VISSCHER, A. W., p. 217.

2) Vgl. over de realiteit van het ideeële, de rectorale oratie van mijn ambtgenoot DR. J. WOLTJER „Ideëel en Reëel”. Amsterdam 1896.

3) CHR. SEPP, Het Godgeleerd Onderwijs in Nederland, gedurende de 16e en 17e eeuw. II, p. 219.

4) In COCCEJUS' Opera omnia, Editio Tertia, Amstelodami 1701, vindt men het in het 7e deel.